

Η τσέχα ιστορικός Κατερίνα Κράλοβα μιλάει για το βιβλίο της με θέμα την εμπειρία της επιστροφής των Εβραίων στη μεταπολεμική Ελλάδα

ΤΑ ΝΕΑ 6.8.2025, συνέντευξη στη Μαίρη Αδαμοπούλου: Θέλησαν περισσότερο από οτιδήποτε άλλο να επιβιώσουν και να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Ωστόσο, οι προσδοκίες τους δεν ήταν εύκολο να γίνουν πραγματικότητα στη μεταπολεμική Ελλάδα. Κι αν το τέλος του Ολοκαυτώματος για εκείνους δεν ήταν η απελευθέρωση από το Άουσβιτς, αλλά η επιστροφή στην πατρίδα, η νέα εποχή σε αυτή την πατρίδα, την Ελλάδα, διακρινόταν από απομόνωση, αγωνία και εχθρικότητα. Και είναι αυτή η διαδικασία σχετικά με τους Εβραίους της Ελλάδας που μελέτησε για μία και πλέον δεκαετία η τσέχα ιστορικός και καθηγήτρια Σύγχρονης Ιστορίας με εξειδίκευση στις σπουδές Μνήμης στο Πανεπιστήμιο Καρόλου στην Πράγα, Κατερίνα Κράλοβα. Και την κατέγραψε στο βιβλίο της **«Επιστροφή: Οι Επιζώντες του Ολοκαυτώματος και η Ελλάδα, 1941-46» (Homecoming: Holocaust Survivors and Greece, 1941-46, Brandeis University Press)**, που κυκλοφόρησε την άνοιξη.

«Η επιστροφή, όπως την αντιλαμβάνομαι στο πλαίσιο της έρευνάς μου, αρχίζει με την επιθυμία να επιβιώσει κανείς από τον εξαναγκαστικό εκτοπισμό – μια εμπειρία που, κατά τον **Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο**, διαμόρφωσε σχεδόν κάθε πτυχή της ζωής των Εβραίων της Ελλάδας. Είτε μέσω της απόκρυψης, της εξορίας, της ένοπλης αντίστασης είτε της απέλασης σε στρατόπεδα, η επιβίωση συχνά στηριζόταν σε μια εύθραυστη αλλά επίμονη ελπίδα επιστροφής. Αυτή η φαντασιακή επιστροφή λειτούργησε ως σημαντικός ψυχολογικός μηχανισμός και εκφράστηκε σε ημερολόγια, επιστολές και αργότερα σε προσωπικές μαρτυρίες. Δεν ήταν μόνο μια σωματική επιστροφή στον τόπο, αλλά μια συμβολική, συναισθηματική και ατελής διαδικασία. Στο βιβλίο μου παρακολουθώ πώς αυτή η ψυχολογική διάσταση της “επιστροφής” γεννήθηκε ήδη κατά τη διάρκεια του πολέμου και διαμόρφωσε το πώς οι επιζώντες αφηγήθηκαν όσα έζησαν και όσα προσδοκούσαν», λέει στα **«NEA»** σε άπταιστα ελληνικά, παρά το γεγονός ότι δεν έχει ελληνικές ρίζες, αλλά διατηρεί στενούς ακαδημαϊκούς και φιλικούς δεσμούς με την Ελλάδα από το 2002, οπότε έζησε εδώ έναν χρόνο ως φοιτήτρια.

Οι μεταπολεμικές διαδρομές

Ανατολικοευρωπαίοι Ασθενάζει πρόσφυγες, ελληνόφωνοι Ρωμανιώτες και Σεφαραδίτες που μιλούσαν ισπανοεβραϊκά (τζουντεοεσπανιόλ) – κυριαρχούσαν αριθμητικά και πολιτισμικά – και συμβίβανταν μιλώντας διαφορετικές γλώσσες και τηρώντας κάπως διαφορετικά εβραϊκά έθιμα συνθέταν την κοινότητα των Εβραίων της Ελλάδας. Η πολυμορφία όμως σχεδόν εξαφανίστηκε μετά τη γενοκτονία, καθώς το τραύμα του Ολοκαυτώματος ενίσχυσε μια πιο καθολική εβραϊκή ταυτότητα. Η μεταπολεμική διασπορά, οι πολιτικές διαιρέσεις του **Ψυχρού Πολέμου** και η ίδρυση του κράτους του Ισραήλ περιέπλεξαν περαιτέρω τη συλλογική μνήμη. Και η μνήμη του Ολοκαυτώματος έγινε έτσι μια πολύπλευρη και γεωγραφικά διαφοροποιημένη διαδικασία, που διαμορφώθηκε από τις διαφορετικές εμπειρίες του πολέμου και τις μεταπολεμικές διαδρομές των επιζώντων.

«Αρχικά, η επιστροφή ήταν μια ιδιωτική και συχνά σιωπηλή εμπειρία. Σταδιακά, απέκτησε συλλογικές διαστάσεις, καθώς οι επιζώντες επεδίωξαν να ανασυγκροτήσουν τις κοινότητές τους. Ωστόσο, ο Εμφύλιος Πόλεμος και η πολιτική πόλωση περιόρισαν σημαντικά τη δημόσια έκφραση της μνήμης. Η αφήγηση της επιστροφής διασταυρώνεται έτσι με τα εθνικά σιωπητήρια και επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο οι επιζώντες μπορούσαν να θυμούνται – ή και να μιλούν – για το παρελθόν τους», εξηγεί η **Κατερίνα Κράλοβα** που καταπιάστηκε με το συγκεκριμένο θέμα έχοντας μάθει από παιδί να ακούει όχι μόνο όσα λέγονταν, αλλά και όσα αποσιωπούσαν στις αφηγήσεις της γιαγιάς της, η οποία είχε επιζήσει του Ολοκαυτώματος.

Αθήνα αντί Θεσσαλονίκης

Σε ενδιαφέρουσα παράμετρο στη συζήτησή μας αναδεικνύεται ο ρόλος της Αθήνας ως κέντρου της εβραϊκής κοινότητας μετά τον πόλεμο, σε αντίθεση με την κυρίαρχη αντίληψη για τον μείζονα ρόλο της Θεσσαλονίκης. «Πράγματι, η Αθήνα αναδείχθηκε σε βασικό κέντρο για τους επιζώντες και για την αναδιοργάνωση των κοινοτήτων, διότι η Θεσσαλονίκη, αν και είχε υπάρξει το επίκεντρο της εβραϊκής ζωής μέχρι το 1943, είχε σχεδόν αφανιστεί κατά τη διάρκεια του Ολοκαυτώματος. Η Αθήνα έγινε τόπος καταφυγής και ανανέωσης, γεγονός που οφειλόταν πρωτίστως στο ότι ήταν η πρωτεύουσα, κάτι που διευκόλυνε την πρόσβαση σε διεθνή ανθρωπιστική βοήθεια και την άμεση επαφή των επιζώντων και των ηγετών των κοινοτήτων με κρατικούς θεσμούς και φορείς», εξηγεί και επισημαίνει τον πρωτεύοντα ρόλο των συνθηκών της εποχής – όπως ο ελληνικός Εμφύλιος και ο Ψυχρός Πόλεμος – στην απόφαση των εβραίων επιζώντων να μεταναστεύσουν. «Αυτά τα δεδομένα δημιούργησαν ένα κλίμα ανασφάλειας και πολιτικής αστάθειας. Από τη στιγμή που ξεκίνησε ο Εμφύλιος, όπως υποστηρίζω στην έρευνά μου, η απόφαση των επιζώντων να μείνουν ή να φύγουν διαφοροποιήθηκε ουσιαστικά σε σχέση με το άμεσο μεταπολεμικό πλαίσιο. Υπήρχε ο φόβος νέας βίας. Οι εβραίοι επιζώντες, έχοντας ήδη υποστεί ακραίο διωγμό, εισέρχονταν σε αυτή τη νέα εποχή με ιδιαίτερες ευαισθησίες. Και από τη στιγμή που ξεκίνησε ο Εμφύλιος γράφεται ένα νέο κεφάλαιο της ιστορίας των Εβραίων στην Ελλάδα: η μεταολοκαυτωματική ιστορία τους».

Επηρεάζει η πολυδιάστατη ιστορία των Εβραίων από την Ελλάδα τις σύγχρονες αντιλήψεις για το Ολοκαύτωμα και την κοινωνική ιστορία μας;

Ναι, διότι αμφισβητεί τα εδραιωμένα εθνικά αφηγήματα και μας προσκαλεί σε έναν ευρύτερο αναστοχασμό πάνω στην πολυπλοκότητα της ταυτότητας, της ένταξης και της ευθύνης. Αναδεικνύει την ανάγκη η ελληνική – όπως και κάθε άλλη – κοινωνία να αναγνωρίσει το Ολοκαύτωμα όχι μόνο ως ευρωπαϊκή ή εβραϊκή τραγωδία, αλλά ως αναπόσπαστο και ουσιαστικό μέρος της δικής της ιστορίας. Αυτή η ιστορία προσδίδει βάθος στην τοπική μνήμη και διεκδικεί την ένταξη περιθωριοποιημένων φωνών στο εθνικό αφήγημα. Μια συμπεριληπτική προσέγγιση της ιστορίας ενισχύει την ενσυναίσθηση και την αλληλεγγύη στη σημερινή εποχή – ανεξάρτητα από το ποιος είναι κάθε φορά ο περιθωριοποιημένος ή το «άλλο» σώμα.

Ποιο μήνυμα θα θέλατε να αποκομίσουν οι αναγνώστες από το βιβλίο σας σχετικά με τον ρόλο της μνήμης και της ιστορίας στη διαχείριση των σημερινών προκλήσεων;

Η ιστορία του Ολοκαυτώματος δεν είναι μόνο καταγραφή απώλειας – είναι και κάλεσμα για ευθύνη. Η εμπειρία των Εβραίων από την Ελλάδα μάς θυμίζει την ανθρώπινη ικανότητα τόσο για καταστροφή όσο και για αντοχή. Η μελέτη αυτής της ιστορίας μάς βοηθά να σκεφτούμε πώς οι κοινωνίες αντιδρούν στον διωγμό και ποιες ηθικές δεσμεύσεις γεννιούνται από την

ανάμνησή του. Η ενσυναίσθηση δεν αφορά μόνο τα θύματα του παρελθόντος, αλλά και τους αποκλεισμένους του παρόντος. Σε περιόδους κρίσης, η ιστορική γνώση μπορεί να γίνει φως στο τέλος του τούνελ – ελπιδοφόρα, ένας οδηγός για ένα πιο συμπεριληπτικό και ανθρώπινο μέλλον.

ΠΗΓΗ: [ΤΑ ΝΕΑ 6.8.2025](#), της [Μαίρης Αδαμοπούλου](#)